

➤ Piipatusta simapillin,
paimenhuilun pajatusta? –
Otto Mannisen ”Pellavan kitkijä”
ja ”Luistimilla” -runojen yhteydet
rekilauluperinteeseen

—

Hanna Karhu

Otto Manninen (1872–1950) arvosteli 1800- ja 1900-luvun vaihteen kansanlaulumaista runoilmaisua runossaan ”Maan perijät”, joka julkaistiin postuumisti kokoelmassa *Muistojen tie* (1951). Manninen sanoutuu siinä irti eritoten Larin-Kyöstin ja Eino Leinon edustamasta kansanlauluja toisintavasta kepeän laulullisesta runoilmaisusta:

Luritusta, laritusta,
lallatusta, laajasuuta!
Liemest’ uupuu taritusta
maku, suola vain, ei muuta.

Piipatusta simapillin,
paimenhuilun pajatusta:
lillin-lallin, tallin-tillin,
vain ei vaivaks ajatusta!

Hoilotusta, loilotusta
hanurilla Hallin-Jannen! –
Muuta olla saa se musta,
jonka valkealle pannen. [--]

Mannisen runous olikin aivan muuta kuin Larin-Kyöstin kansanlaulupastissit. Mannisen yhteydessä puhutaan usein hiotusta muodosta sekä tulkinnan haasteista (ks. esim. Viikari 1987, 206–207). Mannisen symbolistisessa runoudessa kurotetaan kohti aavisteltavissa olevia mielentiloja sekä olemassaolon ja ihmissyyden mysteerii (Lyytikäinen 2001, Karhu 2012). Auli Viikari (1987, 205–206) määrittelee (omien sanojensa mukaan kylläkin karkeasti) Northrop Fryhin pohjaten, että 1900-luvun ensimmäisen kymmenluvun runoudessa Leino edusti runouden suullisesta runoudesta periytyvää, soinnullisia kvaliteetteja korostavaa kepeää *melosta*, Manninen taas konstruktivistista *opsiksen* runoutta, johon yhdistyy arvoituksellisuus ja salainen tieto.¹

Mannisen runoudella oli kuitenkin moninaisia yhteyksiä siihen samaan suulliseen perinteeseen, jonka heppoista hyödyntämistä ”Maan perijät” kritisoi. Pentti Lyly (1983) on nostanutkin jo esiin Mannisen ”Pellavan kitkijä” -runon yhteyden rekilauluperinteeseen. 1890-luvun suomenkielisessä runoudessa valitsikin rekilaulutrendi (Viljanen 1959, 47), jonka vuoksi ”monet [--] taidelyriikan tuotteet ovat muuntuneet miltei kansanlauluiksi” (Lappalainen 1999, 35), ja josta Mannisenkaan runous ei ole irrallaan.

Kun kansanlaulujen ja kirjallisuuden suhdetta tarkastellaan, on tarpeen eritellä, minkä tyyppisistä kansanlauluista on kyse.² Tässä artikkelissa kansanlauluilla viitataan uudempiin riimillisiin kansanlauluihin eli rekilauluihin. Esittelen ensin lyhyesti rekilaulua ja suomeksi kirjoittavien kirjailijoiden kiin-

nostusta tätä lajia kohtaan 1890-luvulla. Sitten analysoin Mannisen rekilaulu-
mitalla kirjoittamaa kansanlaulumaista ”Pellavan kitkijä” -runoa (1897/1905)
keskittyen siihen, miten runossa toisinnetaan rekilauluille tyypillisiä säkeistö-
formuloita. Analysoin lopuksi Mannisen ”Luistimilla”-runon (1900/1905)
yhteyksiä rekilauluperinteeseen. Kyseiset runot ovat valikoituneet käsiteltä-
viksi arkistotutkimusteni myötä ja sivuankin artikkelissa myös eräitä näiden
runojen käsikirjoituksia.

Käsittelen artikkelissa lisäksi tuntemattomamman runoilijan, Mannisen
opiskeluaikaisen ystävän ja SKS:n palkitseman perinteenkerääjä (Lyly 1983, 112;
115) Antti Rytkösen (1870–1930) runoa ”Järven jäällä”. Rytkösen esikoiskokoel-
man *Lauluja* (1900) runot asettuvat nimittäin kiinnostavaan tekstienväliseen
suhteeseen Mannisen arkiston (SKS KIA) mustakantiseen vihkoon kirjoitettu-
jen rekilaulutekstien kanssa, jotka ovat Rytkösen itsensä keräämiä (Lyly 1983,
115).³ Näiden rekilaulumuistiinpanojen lisäksi tarkastelen myös SKS:n arkiston
perinteen ja nykykulttuurin kokoelmissa (SKS KRA) olevia rekilauluja, jotka
sijoittuvat ”Luistimilla”-runon tavoin järven jäälle.

Heikki Laitinen (2003, 332–333) on korostanut rekilaulun arvoa ja kirjoittaa
rekilaulun sekä muun talonpoikaismusiikin estetiikan vähättelystä seuraavasti:

Rekilaulun reseption historia on koko prosessille tunnusomainen. Koska on
olemassa kalevalamittainen runous, ei suomenkielisen rahvaan viime vuosi-
sadan varsinainen taiderunous ole saanut merkittävää huomiota osakseen.
Runomitan vapaus ja puolisoitujen vapaamielinen käyttö saivat määritte-
lemään runouden viimeistelelemättömäksi, taitamattomaksi, kehitysikäisten
nuorten lauluksi. Runoutena sitä väheksyttiin ja siksi sitä ei tutkittu. [–]

Näköharha runouden suhteen johtui ennen kaikkea siitä, ettei rekilaulua
pystytty yhdistämään suomenkielisen runouden yleiseen kehitykseen. Kun
säätyläistä ei ollut suomenkielistä, suomenkielisen runouden kehitys oli sen
piirissä hidasta. [–] Rahvas oli suomenkielisen runouden kysymyksissä aina
useita askelia säätyläisiä edellä. Vuoropuhelun tässä näytöksessä rahvas
johti puhetta, säätyläistä kuunteli ja otti opikseen.

Laitinen korostaa talonpoikaismusiikin estetiikan ja säätyläisten taidemusiikin
eroa sekä sitä, miten edellinen avautuu hankalasti (jos lainkaan) säätyläistö-
estetiikan omaksuneelle.

Tutkijat väheksyivät rekilaulua pitkään, varsinkin kalevalamittaiseen kan-
sanrunouteen verrattuna (Saarimaa 1923, 175): ”Vanhat laulut olivat aiheiltaan
rikkaita kuvastaen ihmisen erilaisia mielialoja ja tunnelmia, uudemmissa on
yksi ainoa aihe, rakkaus, niin keskeisenä ja miltei yksinomaisena, kuin se olisi
ihmiselämässä a ja o”. Rekilauluja on tutkittu edelleen varsin vähän suhteessa
siihen, että ne olivat 1800-luvulla suosittua perinnettä (Asplund 2006, 148; 1981,
95). Matti Hako (1963) on esitellyt rekilaulua *Suomen kirjallisuus* -teossarjassa.
Anneli Asplund (1981) ja Satu Apo (1989) ovat puolestaan kirjoittaneet reki-

lauuluista kokoomateoksiin. Yksityiskohtaisemmat rekilaulututkimukset ovat keskittyneet pitkälti metriikkaan (Laitinen 2003; Asplund 1997; Leisiö 1987). Asplund (1997) on tutkinut eritoten 1800-luvun alun lauluja. Vanhemmasta tutkimuksesta mainittakoon E. A. Saarimaan (1923) ja Laurin Soinin (1903, 1904) artikkelit, joista jälkimmäisen havaintoja hyödynnän tässä artikkelissa.

Rekilaulujen merkitystä kirjoitetulle taiderunoudelle ei myöskään ole vielä tutkittu, vaikka Lyly (1983) onkin korostanut laulujen tärkeyttä suomenkieliselle 1800- ja 1900-lukujen vaihteen runoudelle, jonka hän määrittelee uusromanttiseksi.⁴ Osmo Hormia (1960) on tosin tutkinut kansanlaulusta periytyvän peonirytmien esiintymistä suomalaisessa runoudessa ja Vihtori Laurila (1956) rekilaulua osana rahvaan runoilijoiden ilmaisua.⁵

Kysymys Mannisen runouden yhteyksistä rekilauluperinteeseen on varsin monitasoinen. Keskityn tässä pitkälti säkeistöformuloiden – sekä ”Luistimilla”-runon osalta myös runon rytmin – tarkasteluun. Olen käsitellyt kysymystä muualla geneettisen kritiikin kontekstissa⁶ sekä rakkauden esittämisen tapojen (Hämäläinen & Karhu 2019) että riimin käytön kautta (Karhu, tulossa).⁷ Muutakin tutkittavaa toki vielä olisi, kuten suullisen perinteen (laulettujen) rekilaulurytmien ja Mannisen runojen rytmiikan yhteyksien ja erojen analysointi, mutta se ei ole tämän artikkelin puitteissa mahdollista.

Rekilaulut

1800-luvun mittaan uusi laulunlaji, riimillinen, alun perin yksisäkeistöinen rekilaulu syrjäytti Suomessa vanhan lauluperinteen. Pitkälti alkusointuun, kertonon sekä tavujen laajuuteen ja osin painoon perustuva kalevalamittainen laulu (Tieteen termipankki: kalevalamitta) rakentui toisten periaatteiden varaan kuin loppusoinnallinen rekilaulu. 1800-luvun kansanlaulun (siis muun kuin kalevalamittaisen laulun) estetiikka ei ollut mitenkään erityisen suomalaista, vaan sitoutunut eurooppalaisen kansanmusiikin estetiikkaan (Laitinen 2003, 331).

Vaikka rekilaulujen yhteydessä muistetaan aina mainita niiden ilakoiva ja usein rivokin luonne,⁸ myös melankoliolla oli niissä keskeinen asema. Surumielisissä rekilauluissa kaihoitiin muualle, pois kotoa, maailmalle, kuolemaan tai surtiin menetetyn, usein petollisen rakkaan perään. Mannisen arkistossa olevaan vihkoon on talletettu esimerkiksi seuraavanlainen laulu: ”Ja luulevat mun iloiseksi silloin kun minä laulan / Silloinhan mie suuren surun sylämmeeni painan” (SKS KIA, Otto Mannisen arkisto, A1908). Seuraava maailmantuskaa kuvastava laulu on saatu puolestaan talteen vuonna 1886:

Järvellä kun min soutelen
niin airot välähtelee;
elä kultain maailmaa usko,

maailma valehtelee.

(SKS KRA, Sippola. Helsingin suomalaisen alkeisopiston konventti 2, Emil Huh-
tinen 102, 1886)

Rekilaulujen perusmallina on pidetty yksisäkeistöisyyttä (esim. Laurila 1956, 60), vaikka laulut lauletaessa usein koostuivatkin useammista säkeistöistä (Asplund 1997; Virtanen 1988, 171–172). Rekilaulusäkeistö koostuu kahdesta keskenään riimillisestä parisäkeestä, joissa kummassakin on seitsemän runojalkaa (Asplund 2006, 146). Rekilaulut olivat alun perin trokeisia, mutta myöhemmin niissä esiintyi myös esimerkiksi daktyylia, peonia ja toisinaan jambiakin (sama). Riimillisyyttä on pidetty rekilaulun keskeisenä piirteenä (sama), vaikka kuten Laitinen (2003, 332–333) on todennut, ”puolisointuja käytettiin vapaamielisesti”. Nelirivisiä riimillisiä kansanlauluja esiintyi laajalti myös Euroopassa ja muualla (Asplund 2006, 146–147).

Rekilauluja laulettiin useissa eri yhteyksissä, yksin tai yhdessä ollessa, tanssilauluina tai piirileikkien yhteislauluina (Laurila 1956, 79–80; 105).⁹ Vanhoihin runolaulusävelmiin verrattuna rekilaulusävelmät olivat säkeistöllisiä, niiden sävelala oli laajempi ja myöhäisemmälle sävelmätyypille oli ominaista jokaisen säkeen melodinen itsenäisyys (Asplund 2006, 149, 151).

Rekilauluissa oli usein erilaisten sanaparien tai muutaman sanan muodostamia ilmaisuja, joita voi kutsua formuloiksi (sama, 146), tietynlaisiksi yleismuoteiksi, joita käytetään suullisessa perinteessä malleina uusien, saman rakenteisten ilmaisujen muotoilulle (Tieteen termipankki: formula; ks. myös Foley & Ramey 2002, 80–82). 1800-luvun lopulla yleisin formula rekilaulussa oli luonnonjohdanto, jossa laulun ensimmäinen säepari alkaa luonnonkuvalla (esimerkiksi ”Taivas on sininen ja valkoinen ja tähtösiä täynnä”) ja jälkimmäisessä säeparissa päästään itse asiaan, fokusoidaan tarkemmin tapahtumiin tai laulajan tunteisiin (”niin on nuori sydämeni ajatuksia täynnä”) (Asplund 2006, 146). Martti Haavion (1955, 147–149) mukaan kansanlaulun luonnonjohdanto polveutuu keskiajan runoudesta, joka puolestaan on perinyt sen antiikin kirjallisuudesta.

Lauri Soini (1904) on tarkastellut, August Ahlqvistin kalevalamittaisen runouden säe- ja runorakenteesta tekemiin havaintoihin pohjautuen, erilaisia rekilaulun säkeistötyyppejä. Soini (1904, 189) tosin myös toteaa, että säkeistöt voivat toki myös rakentua ilman kertoa, kahdesta täysin irrallisesta säeparista. Soini (sama, 181–182) esittää artikkelissaan valaisevia esimerkkejä erilaisista rekilaulun säkeistötyypeistä. Myös Soini mainitsee yleisimmäksi säkeistötyypin, jossa esiintyy luonnonjohdanto. Soinin mukaan luonnonjohdantoa seuraa usein rakkauselämään liittyvä ajatus: ”Pihlaja on ihana ja tuulessa se tuoksuu – / sinä olet sievä tyttö, kaikki sinuun suostuu”. Soinin mukaan tässä tyyppissä ”vertauskuvan ja ajatuksen välillä” on täydellinen yhteys. Toisinaan taas ajatus on säkeistössä enemmän vallalla: ”Kauniilta kuuluu linnun laulu päivän valjetessa, / kauniimmalta neitoin laulu keijussa heiluessa”. Toisinaan lauluissa taas ver-

Kaunokirjalliset rekilaulut hyödynsivät pitkälti ilakoivaa lauluperinnettä, vaikka suulliset laulut käsittelivät usein myös elämän ja rakkauden tummempia sävyjä.

---

rataan kahta erilaista asiaa: ”Jos minä tietäisin lintujen kielen, niiltä mä lauluja saisin – / jos minä tietäisin heilani mielen, tapani mä parantaisin”. Toisinaan vertauskuva on oppositiossa laulajan mielentilalle: ”Herkiihän nuo puitten latvat tyynellä heilumasta, / vaan ei herkii oma kulta mieleeni muistumasta”.

Soini (sama, 184–185) listaa myös säkeistöjä, joissa ensin kuvataan joku paikka ja sitten tunne, joka paikkaan liittyy: ”Pienen virran rannalla on kirkas vesilähde; / siell’ olen usein istunut sen rakkauden tähden”. Rekilaulusäkeistöissä esiintyy myös vertauksia ja vastakkainasetteluja: ”Ei saa antaa nuoren tytön surullensa valtaa; / antaa ilon leimahtaa kuin päivän pilven alta!” Säkeistöt voivat rakentua myös kysymykselle ja vastaukselle sekä muillekin tavoille.

Tutkijat ovat keskustelleet siitä, mikä rekilaulun säeparien, eritoten luonnonjohdannon ja sitä seuraavan laulun sanomaan keskittyvän säkeen keskinäinen suhde todella oli. Asplundin (1981, 97) mukaan laulutilanteessa ensimmäisen säeparin kiinteisiin elementteihin improvisoitiin yhä uusia variaatioita, joihin sitten keksittiin sopivat jälkisäeparit. Tärkeämpää kuin säeparien kiinteä yhteys oli loppusoinnollisuus. Laurila (1956, 60–61) on kirjoittanut asiasta seuraavasti:

Järkiperäisen selvyuden vaatijat eivät [--] ole aina löytäneet yhteyttä säkeistön puoliskojen väliltä. Runoilijan herkällä vaistolla Juhani Aho on tulkinnut eräitä tapauksia^[10] ja selittänyt kuvan ja ajatuksen välisen yhteyden olevan siinä salaperäisessä suhteessa, minkä laulajalla runon syntyhetkellä voi kuvitella olleen ympäristönsä.

Rekilauluilmaisuun kuuluukin usein tietynlainen epäloogisuus, jossa luonnonkuvan ja sitä seuraavan ajatuksen, mielikuvan tai kuvatun tunteen välillä ei ole helppo havaita selkeää yhteyttä. Soini puhuu näiden tapausten yhteydessä ”himmeästä vertauksesta” ja käyttää esimerkkinä seuraavanlaista säkeistöä: ”Raita se kasvoi rannalle ja raita raiian viereen – / kukapa se nuoren tytön ajatukset tiennee”. Soini esittää, että tällaiset epäselvät vertauskuvat selittyvät sillä, että ne olisivat kuuluneet alun perin pitempään lauluun, jossa niiden merkitys olisi ollut ymmärrettävä, mutta erotettuna alkuperäisestä kontekstistaan epäselvä. (Soini 1904, 182–183.) Tämä vaikuttaa epäuskottavalta, mutta kertoo tarpeesta löytää selitys sille runon osien väliselle ”salaperäiselle suhteelle”, jota Juhani Ahokin kuvailli ihailen.

Luonnonkuvan ”hämärä” tai viittauksenomainen suhde laulussa kuvattuun ajatukseen, mielikuvaan tai tunteeseen – näkyvän ja näkymättömän komp-lisoitunut suhde – vertautuu kirjallisuudentutkijan ajattelussa ja 1890-luvun kontekstissa symbolismin poetiikkaan. En lähde tässä yhteydessä avaamaan tätä ajatusta sen pidemmälti, mutta on hyvin mahdollista, että juuri tämä kiehtova, viittauksenomainen, salaperäinen – symbolismin symbolia ja sen aavisteltavissa olevaa merkitystä muistuttava suhde on osaltaan vaikuttanut runoilijoiden rekilaulunnostukseen. Suullisesta kansanlaulusta löytyi sitä samaa salaperäisyyttä, mitä kirjallinen korkeakulttuuri 1890-luvulla arvosti.¹¹

Kirjailijat ja rekilaulu

1890-luvulla debytoivat monet runoilijat, joiden tavoitteena Eino Leinon sanoin oli ”Suomen uudemman runokielen vakiuttaminen” (Viikari 1987, 161; Leino 1916). Yhdistävänä tekijänä oli kiinnostus kansanlauluun (Lappalainen 1999, 35–36) ja juuri rekilauluihin (Lyly 1983).

Aho kirjoitti 1892 rekilauluja ihailevan lehtikirjoituksen *Uuteen Kuvalehteen* (ks. tarkemmin esim. Laurila 1956, 60–61). Kasimir Leino ihannoï kansanlaulujen estetiikkaa vuoden 1894 lehtikirjoituksessaan, mutta oli sitä mieltä, ettei resignoitunut nykyihminen kansanlaulumaiseen eheään ilmaisuun enää pystyisi. Pikkuveli Eino esitti puolestaan kansanlauluissa käytettävää peonia otettavaksi osaksi suomalaista runoilmaisua kirjoituksessaan ”Suomalaisesta runokielestä” (1896) ja peonia hyödynsivätkin Leinon lisäksi esimerkiksi niin L. Onerva, Ilmari Kianto (Hormia 1960) kuin Manninenkin.¹²

Kirjallisten rekilaulumaisten runojen, joita kutsun *kaunokirjallisiksi rekilauluiksi*, pohjalla vaikutti rekilaulumitta. Tähän mittaan valettiin (aivan kuten suullisessa lauluperinteessä) monen tyyppistä sisältöä. Monissa kirjallisissa rekilauluissa käsitellään samoja aiheita ja teemoja kuin suullisessa perinteessä: kaipuuta ja pettymyksiä, ennen kaikkea rakkaudessa. Kirjallisia rekilauluja oli kuitenkin monen tyyppisiä. Toiset muistuttivat kansanlauluja kaikilta osin, ollen tietynlaisia kansanlaulupastisseja. Toisissa runoissa on pyritty luomaan omia, uudenlaisia merkityssisältöjä. Huomionarvoista on, että kaunokirjalliset rekilaulut hyödynsivät pitkälti ilakoivaa lauluperinnettä, vaikka kuten on jo tullut esiin, suulliset laulut käsitelivät usein myös elämän ja rakkauden tummempia sävyjä. Aikakauden runoissa esiintyi myös runoja, jotka on kirjoitettu rekilaulumittaan, mutta jotka käsittelevät kansanlauluille vieraita teemoja ja aiheita (esimerkiksi Eino Leinolla). Kaunokirjallisia rekilauluja kirjoittivat eritoten Larin-Kyösti, Kianto ja Eino Leino, mutta myös vähemmän tunnetut runoilijat.¹³

Kirjailijat kiinnostuivat rekilauluista varmasti monista syistä. Kuten on jo todettu, rekilaulut kuvasivat yksilön sisäisyyttä ja syviä tunteita liittäen ne luonnonkuviin yllättävillä tavoilla. Rekilaulurytmin on puolestaan mahdoli-

sesti ajateltu tarjoavan (osin) kansallisesta maaperästä nousevan rytmikaavan uudelle suomalaiselle, kirjalliselle runokielelle. Rekilaululyriikat edustivat myös parhaimmillaan sellaista kielellistä virtuositeettia, että harva runoilija ylsi suomen kielellä vielä 1890-luvulla samalle tasolle.

Kiinnostus kansanlaulua kohtaan oli kansallisen ulottuvuutensa lisäksi myös ylirajainen ilmiö ja liittyy laajemmin 1890-luvun kirjallisiin virtauksiin ja haluun muotoilla runous uudestaan. Anna Akimova (2007) on tutkinut kansanlaulujen ja symbolistisen runouden suhdetta ja löytänyt kiinnostavia yhteyksiä ranskalaisessa ja venäläisessä runoudessa niin säkeiden muodostamisen, rytmin kuin runojen/laulujen puhujaposition tasolla (Akimova 2007, 317).¹⁴ Akimova (sama, 318) esittää, että kiinnostuksella kansanlauluja kohtaan oli merkityksensä symbolistisen runouden rakenteelle ja jopa vapaalle rytmille.¹⁵

Akimovan esittämä näkemys symbolismiin ja kansanlaulujen yhteyksistä on kiinnostava, mutta on vielä tutkimatta, miten tämä olisi yleistettävissä suomenkieliseen runouteen. Kansanlaululla on toki todettu olleen vaikutusta runomitan väljentymiseen (esim. Lappalainen 1999, 35; ks. myös Viikari 1987) ja vapaata rytmiä esiintyi 1890-luvulla juuri kansanruno- ja kansanlaulusuomenoksissa, esimerkiksi Mannisen Heikki Paasosen artikkeliin suomentamissa (1897) tšeremissiläisissä kansanrunoissa ja kansanlauluissa. Viikarin (1987, 106–107) mukaan näitä tekstejä ei voida kuitenkaan ottaa mukaan suomalaisen runouden vapaan rytmin esiintymiin, sillä ”vapaarytmiset ja -mittaiset kansanrunosuomenokset eivät olleet tuossa vaiheessa tuotteita, jotka kirjallisuusinstituutio olisi luokitellut runouden piiriin mahdollisina kirjallisina malleina”. Riimillinen kansanlaulu toimi kuitenkin monin tavoin mallina 1890-luvun nuorille runoilijoille ja myös Mannisellekin, kuten seuraavassa osoitan.

”Pellavan kitkijä” kaunokirjallisena rekilauluna

Otto Mannisen *Säkeitä*-kokoelma (1905) sisältää rekilaulumittaa noudattavan runon ”Pellavan kitkijä”. Runo oli julkaistu ensi kertaa Savo-Karjalaisen osakunnan albumissa 1897 (ks. runosta ja arkistoläheistä myös Lyly 1983). Samassa julkaisussa ilmestyi myös toinen kaunokirjallinen rekilaulu ”Kosken ruusu”, balladinomainen kuvaus koskea alas laskevasta pojasta ja kosken rannalla kasvavasta ruususta.¹⁶

Kolmisäkeistöinen ”Pellavan kitkijä” sisältää Eino Leinon peräänkuuluttamaa peonirytmia (merkitty kursivilla). Parisäkeen ensimmäinen säe sisältää neljä painollista tavua (tummennettu) ja jälkimmäinen kolme:

Muien paioiksi **pellava kasvaa,**
minä vaan sen kitken.
Muien iloiksi **iloan,**
mut **itsekseni itken.**

Katselen päivän laskua,
ja **kaunis on pilven rusko.**
Ennen minä uskoin, mitä minä uotin,
nyt en enää usko.

Pilvet on pilviä, vaikka ne kuinka
kullassa ruskotelkoot.
Toivot on turhia, vaikka ne kuinka
onnea uskotelkoot.

Runo muistuttaa suuresti aitoa suullista kansanlaulua. Se on lyhyt, rekilaulumittainen ja kuten kohta esittelen, monella tavoin rekilaulun formuloita toisintava.

Suullisen kansanlaulumaisen vaikutelman luomisessa onnistumisesta ker-
too sekin, että SKS:n arkiston perinteen ja nykykulttuurin kokoelmaan on talle-
tettu ”aitoina” rekilaulusäkeistöinä useita Mannisen runon viimeisen säkeistön
toisintoja. Varhaisimmat säkeistövariantit ovat 1920-luvulta, joten vahva oletus
on, että ne ovat Mannisen runon toisintoja, eivätkä kansan suussa syntyneitä
perinnettä, jonka Manninen olisi kirjoittanut osaksi runoiaan.¹⁷

”Pellavan kitkijästä” on säilynyt eräitä pieniä muutoksia sisältäviä käsikir-
joitusversioita Mannisen arkistossa, mutta Lyly (1983) on jo käsitellyt niitä kat-
tavasti, lukuun ottamatta seuraavaa, tämän artikkelin fokuksen kannalta kiin-
nostavaa huomiota. Eräässä käsikirjoituksessa (Otto Mannisen arkisto, kotelon
22, Runojen käsikirjoituksia noin vuosilta 1895–1910), runon toisen säkeistön
ensimmäiselle säkeelle on nimittäin luonnosteltu variantti. Vaihtoehtoiseksi
versioksi julkaistulle säkeelle ”Katselen päivän laskua” on mietitty huomatta-
vasti pidempää säettä ”Kaukana päivä se nousee ja laskee”.

SKS:n arkistossa on lukuisia lauluja, jotka alkavat aloitusformulalla ”kat-
selin”. Lauluissa katsellaan usein kukkia tai lintuja. Jälkimmäiset laulut ovat
surumielisiä:

Katselin taivaalle pieniä lintuja,
niin tuli ikäväni.
Niitä oli aina kaksi ja kaksin,
ja minä olin yksinäni.
(SKS KRA, Kankaanpää 1889)

Tämä esimerkkilaulu, jossa myös katsotaan taivaalle, edustaa Soinin esittele-
mää vertauksenomaista säekertoa. Yksinäinen laulaja tulee ikävälle mielelle
katsellessaan lentäviä lintuja, joita on kaksi. Laulajan oman yksinäisyyden tunto
korostuu verratessa sitä lintujen (luonnon järjestyksen mukaiseen) pareittain
esiintymiseen.

”Pellavan kitkijän” toisen säkeistön ensimmäisessä parisäkeessä runon puhuja katsoo luontoon, auringon laskua ja sen värittämiä pilviä. Samalla tavalla kuin aurinko katoaa horisonttiin, niin puhujan idealismin kuvataan jälkimmäisessä parisäkeessä kadonneen. Säkeistössä esiintyy myös oppositiomalli. Ensin ihaillaan kaunista luonnonilmiötä ja sitten fokus vaihtuu puhujan/laulajan sisäisyyteen, jossa tunnelma on toinen kuin kauniissa luonnossa, surumielinen ja pettynyt. Säkeistön ensimmäisessä parisäkeessä puhutaan yksikön ensimmäisessä persoonassa ”katselen päivän laskua”, kuten jälkimmäisessä säeparissakin: ”ennen minä uskoin”.

Myös jälkimmäisen parisäkeen aloittava ilmaus ”ennen minä” on yleinen aloitusformula rekilauluissa. ”Ennen minä” -aloitus sai parikseen ”ennen kuin” -tyyppisen jatkon ja näiden kiinteiden perusosien ympärille liitettiin lauluissa muita elementtejä, varioiden niitä tarpeen mukaan. (Asplund 1981, 96.) ”Pellavan kitkijässä” tämä formula esiintyy siis kuitenkin vain jälkimmäisen säeparin, ei koko säkeistön alussa.

Jos käsikirjoitukseen luonnosteltu säevariantti olisi syrjäyttänyt ensin kirjoitetun (ja lopulliseksi päätyneen) variantin, olisi säkeistö alkanut luonnonjohdannolla: ”Kaukana päivä se nousee ja laskee / ja kaunis on pilven rusko”. Kokevaa ja tuntevaa subjektia ei tässä versiossa esiinny. Siinä kuvataan myös sekä päivän nousua että laskua, ajan kulumista, kun julkaistussa säkeistöversiossa puhutaan vain päivän laskusta. Käsikirjoitusversiossa tapahtuman on kuvattu tapahtuvan jossain kaukana, kun taas julkaistun runon säkeistössä minämuotoinen puhe tuo tapahtuman lähelle. Säkeellä ”Kaukana päivä se nousee ja laskee” alkavia lauluja ei SKS:n rekilaulukortistosta löydy, kaukana-alkuisia, luonnonformulalla alkavia lauluja kylläkin.

Runon ensimmäisessä säkeistössä on myös kuvattu rekilauluista tuttu asetelma, jossa laulaja näyttää ulospäin iloiselta ja reippaalta, mutta on sisäisesti onneton: ”Muien iloiksi ilon, / mut itsekseni itken”. Säkeistön molemmissa parisäkeissä asiat kuvataan yksikön ensimmäisessä persoonassa. Kolmas säkeistö eroaa minämuotoisen puheen osalta kahdesta ensimmäisestä säkeistöstä. Säkeistö alkaa luonnonjohdannolla eikä siinä esiinny minämuotoista runopuhetta lainkaan. Siinä esiintyy vertailuasetelma, jossa tarkastellaan luonnon ilmiötä ja sitä verrataan ihmisen elämään. Pilvet ovat vain pilviä, vaikka ne näyttävätkin niin kauniilta (ja antavat ymmärtää olevansa jotain muuta). Toivot ovat turhia, vaikka ne joskus antavatkin ymmärtää jotain muuta. Luonnonjohdantonsa vuoksi kolmas säkeistö muistuttaa eniten suullisia rekilauluja, tai sitä yleistä kuvaa, mikä rekilaulusta on.

Mannisen kaunokirjallinen rekilaulu lainaa rekilauluperinteestä monella tasolla, sekä noudattamalla rekilaulumittaa että käyttäen monin tavoin hyväksi rekilaulujen formuloita. Siinä ei kuitenkaan (säilyneiden perinnearkistolähteiden valossa) hyödynnetä suoraan mitään suullisesta perinteestä tuttua rekilaulua, toisin kuin ”Kosken ruusu” -runossa, joka alkaa erään tunnetun rekilaulun uudelleenkirjoituksella (ks. Hämäläinen & Karhu 2019). SKS:n arkistossa on toki

myös pellavankitkemistä kuvaavia lauluja, mutta ainakin Mannisen ystävän, kangasniemeläisen Kaarlo Jungin lähettämä aihetta koskeva laulu on sellainen,¹⁸ että tässä yhteydessä on parasta vain todeta, että ”sanat sopimattomat”.

”Luistimilla”-runo ja rekilauluperinne

Vaarallisesti päättyvää luisteluretkä kuvaava *Säkeiden* (1905) runo ”Luistimilla” julkaistiin ensimmäistä kertaa vuonna 1900 *Nuoressa Suomessa*. Runo avautuu selvästi jo kohti symbolismia (vrt. Karhu 2012, 217–218; Lyytikäinen 1997, 67; Oinonen 1951, 34; Lyly a, 512–514; 566; 530). Jään alla piilevät alitajunnan, ihmisytyden pintakerroksen alaiset ”synkeät sydänveet” luistelijan matkatessa liian pitkälle, avoveden reunalle saakka:

Kun sydänsyville saapunut
on upottaville saakka,
missä tuntee permannon pettävän
jo ilon tanssiva taakka;

Ennen vaarallisille vesille päätymistä ilo on kuitenkin ollut ylimmillään:

Yli leikki lentää ja nauru soi
teräskenkä, kirkas ja nuori.
Yli jään ilon kerkeä kilpa käy,
silo kuilujen yllä on kuori.

Runo sisältää monentyyppisiä viitteitä rekilauluperinteeseen, joka kuten mainittu, oli myös rinki- tai piiritanssiperinnettä. Edellä lainatut säkeistöt lainaavat tanssin kuvastosta: ”missä tuntee permannon pettävän / jo ilon tanssiva taakka”. Nuorten ilo ja nauru raikuvat runon alkupuolella ja naurun kuvataan myös ”soivan” (kuten musiikin). Nuorten leikkiin viittaa myös seuraava säkeistö:

missä kylmintä malttia kysytään,
miten päättää mieletön veikka,
missä naurain ja nousten enää ei
ois korjattu kuperkeikka.

Läsnä on myös rekilaulujen maailman vastakkainasettelu vanhat–nuoret: ”Elo nuori on irti ja ikävöi, / ei vangitse vanhain huoli”.

Monet rekilaulut sijoittuvat järven jäälle, tai niiden luonnonjohdannossa kuvataan järven jäätä. Järven jäällä tanssiminen esiintyy esimerkiksi seuraavassa Antti Rytkösen keräämässä laulussa:

Tiit tii tikka tanssii
Liukkaala jäällä,
Sukat kengät kainalossa
Harmaa hame päällä.
(SKS KRA, Antti Rytkösen kokoelma II. S:6.3, 1847)

”Luistimilla” sisältää myös alluusion seuraavaan rekilauluun, joka on kirjoitettu muistiin Mannisen arkiston rekilauluvihkoon: ”Sileällä sileällä järven jäällä se haavanlehti luistaa / Sitä hetkee ei tytölle tule, ettei heili muista” (Otto Mannisen arkisto, A1908, SKS KIA). Myös ”Luistimilla”-runossa jää on sileää:

Sulat alla syöksyvät syvänteet,
mut silta *sileä* päällä.
Hei, liukuen, liukuen kulku käy,
ei tunnu jälkeä jäällä.

Rekilaulussa ollaan järven jäällä, kun *Säkeiden* runossa paikkana on puolestaan meren jää. *Nuoren Suomen* ensijulkaisussa, kuten arkistossa säilyneessä viimeistelyvaiheen käsikirjoituksessakaan, merta ei kuitenkaan vielä mainita; niissä ei ole eksplikoitu, missä luistellaan. Runon seitsemäs säkeistö on kuulunut näin (*Nuori Suomi* 1900):

Ei uskokkaan, kun jo keskellä on
yön outoja ulapoita,
kun ympärillensä kuiskailee
jo kummia kuutamoina.

Toistoa on *Säkeiden* runotekstissä vähennetty ja toisen säkeen sana ”yön” muutettu ”mereksi”: ”meren outoja ulapoita”.¹⁹

Kiinnostavaa rekilaulutematiikan kannalta on se, että tämän jambisanapestisen runon säkeistöt koostuvat kahdesta seitseniskuisesta parisäkeestä, aivan kuin (pääsääntöisesti laskeva) rekimittakin. Vanhemmassa runoudessa seitsennousuinen parisäemalli oli toki varsin yleinen²⁰ ja sitä esiintyi esimerkiksi 1800-luvun virsirunoudessa (Bastman 2017, 134–140). ”Luistimilla”-runossa tämä rytmillinen piirre nousee kuitenkin kohosteiseksi.²¹

Runon alkupuolella säkeistöjen parisäeluonne korostuu, sillä alkupuolen säkeistöt koostuvat kahdesta virkkeestä. Runon ensimmäisen neljän säkeistön kohdalla ensimmäinen virke koostuu säkeistön kahdesta ensimmäisestä säkeestä ja toinen kahdesta jälkimmäisestä säkeestä. Tämä sama säkeistömalli esiintyy myös ”Pellavan kitkijä”-runossa. Rytmikaava kuitenkin murtuu ”Luistimilla”-runon viidennessä säkeistössä, jossa siirrytään ilakoivan luisteluretken tunnelmista kohti vertauskuvallisempaa kuvausta: säkeistö koostuu

kahden virkkeen sijaan yhdestä. Kyseisessä säkeistössä mainitaan jo symbolismin kuvitelmiin viittaavat unet, joita ulapan tuulet tuovat.

Runon kuudennessa säkeistössä palataan kaksivirkkeiseen säkeistömalliin vielä hetkeksi, kunnes seitsemännen säkeistön kohdalla runossa siirrytään keskelle ”meren outhoja ulapoita”, ”sydänsyville jossa sävel särkyvän kaunis kaikuu” – ja myös toisenlaiseen rytmiin. Seitsemäs säkeistö koostuu jälleen yhdestä virkkeestä. Kahdeksannesta säkeistöstä viimeiseen yhdenteentoista säkeistöön asti runo jatkuu yhden virkkeen pituisena virtana. Runon rytmi noudattaa siis perinteisempää rytmikaavaa runon alussa, jossa ollaan enemmän kiinni rekilauluperinteen miljöössä ja nuorten ilottelussa. Runon lopussa, runon avautuessa vahvemmin kohti uudenlaisia merkityksiä, runon rytmi muuttuu.

Kiinnostavaa tässä suullisten rekilaulujen, 1890-luvun runouden ja erilaisten arkistoaineistojen yhteen punoutumisessa on se, että Mannisen arkiston vihkoon rekilauluja keränneen Antti Rytkösen esikoiskokoelmassa *Lauluja* (1900) on runo ”Järven jäällä”, jonka tekstienvälinen suhde vihkossa esiintyvään rekilauluun on Mannisen runoa suoraviivaisempi:

Sileällä sileällä järven jäällä
se viima niin vinhasti puistaa,
sileällä sileällä järven jäällä
se poika surunsa suistaa.

Sileällä sileällä järven jäällä
ne aisakellot kilkkaa,
sileältä sileältä järven jäältä
se kullan mökki jo vilkkaa.

Sileällä sileällä järven jäällä
nyt poika varsalla ajaa,
sileältä sileältä järven jäältä
käy poika kultansa majaan.

Sileällä sileällä järven jäällä
ne maaliman murheet hukkuu,
ja oman kultansa polvella
tämä poika jo kohta nukkuu.

Rytkösen rekilaulumittaa noudattava runo on varsin konventionaalinen kuvattessaan järven jäällä reellä ajelevaa poikaa. Kiinnostavaa vuosisadan vaihteen melankolian ja arkimaailmasta vetäytymisen kontekstissa on kuitenkin se, että poika on runon alussa surullinen ”sileällä sileällä järven jäällä / se poika surunsa suistaa” ja se, että järven jää on paikka, jonne huolet unohtuvat: ”Sileällä sileällä järven jäällä / ne maaliman murheet hukkuu”. Minkäänlaista uhkaavaa

tai salaperäistä tunnelmaa runossa ei kuitenkaan ole, kuten Mannisen runossa. Rytkösen runon lopussa ollaan tilanteessa, jossa laulajapoika jo kohta nukkuu oman kultansa luona.

SKS:n arkiston rekilaulukortistosta ei löydy ”Sileällä sileällä järven jäällä”-säkeellä alkavaa laulua, mutta suuri määrä toisintoja, jotka alkavat säkeellä ”Järven, järven, järven jäällä” tai sen muunnelmilla. Lauluissa ajellaan (reellä) liukkaalla järven jäällä, joko yksin tai ”hentun kanssa”. Tällainen laulu löytyy myös Rytkösen keräämistä lauluista:

Järven, järven, järven jäällä

Ompi liukas keli.

Tuonnehan toi minun kulta

Ajelemaan meni.

(SKS KRA, Antti Rytkösen kokoelma, A.3. 475, 1895)

Rytkösen runo muistuttaa kepeää rekilaululyriikkaa kuvatessaan pojan ja tämän kullan rakkautta, Mannisen ”Luistimilla”-runon avautuessa kohti uudenlaisia merkityksiä. Rytkösen runossa maailman murheet unohtuvat järven jäällä. Myös Mannisen runossa ollaan hetkellisesti iloisissa tunnelmissa, joissa eivät huolet paina, kunnes jäällä ja runon maailmassa ajaudutaan alueelle, jossa arkitodellisuus jää taa ja jossa puhutaan viittauksenomaisesti elämän petollisuudesta, unelmista – mutta eksplisiittisemmin myös taiteellisen luomisen kauhusta, pakosta ja alitajunnasta. Rytkösen runossa liikutaan vain *meloksen* alueella, kun taas ”Luistimilla”-runossa *melos* ja *opsis* yhdistyvät hedelmällisellä tavalla. Mannisen runolla on tekstienvälisiä yhteyksiä niin aiheen, miljööön, runon säkeistörakenteen kuin rytmin tasolla rekilauluun ja *meloksen* runouteen, mutta se liikkuu vahvasti myös toisenlaisen ilmaisutavan alueella, jossa ollaan monimerkityksisyyden ja modernin runouden kysymysten äärellä.

Lopuksi

Molemmista artikkelissa käsitellyistä Mannisen runoista löytää toki tekstienvälisiä yhteyksiä myös suullisesta perinteestä ammentaneeseen kaunokirjallisuuteen. ”Pellavan kitkijän” tapauksessa ainakin Gustaf Frödingin runoon ”I solnedgängen” (1891) ja ”Luistimilla”-runon tapauksessa Topeliuksen runoon ”Rekipolska”, jonka Manninen suomensi 1897. (Lyly a, 163–164; Pentti Lylyn arkisto, kotelo 17, muistiinpanot *Säkeiden* runoista: Luistimilla.) On kuitenkin selvää, että 1890-luvun kirjailijat ammensivat myös suullisesta perinteestä, ei vain arvokkaasta kalevalamittaisesta perinteestä, mutta myös yleisesti väheksytystä rekilauluperinteestä.²²

”Pellavan kitkijä” on surumielinen kaunokirjallinen rekilaulu, joka noudattaa rekilaulumittaa ja toisintaa suullisen laulun formuloita. ”Luistimilla”

viittaa rekilauluperinteeseen puolestaan hienovaraisemmin. Vaikka yhteyksiä suulliseen perinteen on, niin runo kytkeytyy jo *opsiksen* runouteen. ”Luistimilla” avautuu moneen suuntaan: rekilaulumaiseen kuvaukseen järven jäällä kiitävästä heilasta, ja toisaalta vertauskuvalliseen symbolismiin.

Vaikuttaakin siltä, ettei Manninen kritisoinutkaan runossaan ”Maan perijät” kansanlaulumaista runoilmaisua sinällään, vaan sitä kevyttä (pinnallista ja helppoa) tapaa, jolla monet hänen aikalaisistaan hyödynsivät rekilaulua. Reki-laulu, joka parhaimmillaan oli virtuoosimaista kieli- ja rytmileikkelyä ja syvästi tunteisiin vetoavaa lyriikkaa, ei suinkaan ollut pelkästään mitään luritusta tai laritusta. Jopa lauluihin nyreästi suhtautunut Saarimaa (1923, 191) toteaa, että ”ei voi kieltää sitä, että uudemmassa kansanlyriikassamme runsaan kuonan ohella on myös kultarakeita”.

Viitteet

1 Manninen oli kommentoinut omaa asemaansa 1900-luvun alun runouden kentällä Eino Leinoa tutkineelle Aarre M. Peltoselle seuraavasti (U.S. 12.4.1950.): ”Vuosisadanvaihteen lyriikassamme määräsi yleisön makua voittopuolisesti se vuolaasti hersyvä ja helskyttelevä laulun laatu, jota näkyvimmin edusti Eino Leinon, Larin-Kyöstin ja Ilmari Calamniuksen (Kiannon) muodostama kolmikko. Minäkin tulin v. 1905 julkaisseeksi pienen runovihkosen ’Säkeitä’, joka ei yleistä makua vastannut [–]. En halunnut yhtyä rallattavaan runoilun sävyyn, ja tuo kanta vei minut ehkä liiaksi paikalleni seisomaan. Runoni eivät sentään ole aivan ilman tunnetta – ne vastannevat joissakin suhteissa sentään noissa ’rallatteluissakin’ ilmenevää, voivatpa joskus sisältää enemmänkin. Vuosisadanvaihteen taidekäsityksessä oli meillä kummallinen yksimuotoisuuden tarve. Kaiken piti olla samanlaista helinää”.

2 Reki-laulujen lisäksi kansanlauluja ovat myös esimerkiksi kehtolaulut, balladit, kansanomaiset hengelliset laulut, joiku sekä runolaulu (ks. *Suomen musiikin historia* 8).

3 Vihko on peräisin 1890-luvulta. Manni-

nen on muokannut kyseisten rekilaulujen laulutekstejä sekä luonnostellut vihkoon myös runoluonnoksia; ks. lisää Hämäläinen & Karhu 2019, 132–136.

4 1890-luvun kirjallisuudessa havaittavaa rekilauluilmiötä tulisi tarkastella ainakin suhteessa symbolismiin, samoin kuin osana herderiläistä romanttista ajattelua (kansallinen kirjallisuus uusina klassikkoina, kansanlaulun ja kansallisuusaatteen yhteys) ja tekstienvälisessä suhteessa (ainakin Goethen, Heinen, Runebergin ja Frödingin kansanlaulumaisiin runoihin).

5 Ks. kalevalamittaisen kansanrunouden ja taiderunouden yhteyksistä puolestaan esim. Grünthal & Kainulainen 2010.

6 Ks. geneettisestä kritiikistä esim. Grésillon 1994; Deppman et al 2004; Karhu 2012; Pulkkinen 2017.

7 Olen myös kirjoittamassa artikkelia, jossa käsittelen rekilaulutrendin yhteyttä kansainväliseen symbolismiin Mannisen runojen kautta. Akimova (2007) on esittänyt, että uudemmilla riimillisillä kansanlauluilla oli suuri merkitys niin ranskalaiselle kuin venäläiselle symbolistiselle runoudelle.

8 Ks. esim. Mari Koppinen HS 11.8.2018:

”Arkistot paljastavat suomalaisten mehu-
kaat seksijutut, mutta häveliäisyys on
estänyt julkaisun”.

9 Rekilaulu-termin alkuperästä on käyty
tutkimuksessa keskustelua. Termi ei varsi-
naisesti liity rekiajeluihin. Ilmari Krohn on
arvellut, että termi olisi omaksuttu viron kie-
lestä, jossa *regivärss* (*regilaul*) viittaa vanhaan
alkusointuiseen, Suomen kalevalamittaista
runolaulua vastaavaan kansanlauluun.

Viroon termin olisi puolestaan omaksuttu
saksan kielen sanasta Reigenlied (piirilaulu).

Vihtori Laurilan mielestä rekilaulutermin
alkuperä pohjautuu ruotsin sanaan räcka
(jono =piirittäminen). Sekä Laurilan että
Krohnin mukaan sanalla olisi siis yhteys
piirilauluun. (Asplund 2006, 147–148.)

10 Lehtijutussaan, johon palataan artikke-
lissa pian.

11 Musiikillisuus oli korostuneesti läsnä
1800-luvun lopun kirjallisuudessa, mikä
myös selittää kiinnostusta lauluja koh-
taan; ks. symbolistisen kotimaisen kirjalli-
suuden musiikillisuudesta Parente-Čapková
2018.

12 Peoni on runojalka, jossa nousussa on
yksi tavu ja laskussa kolme tavua.

13 Rekilaululla on ollut vaikutusta myös
esimerkiksi L. Onervan runojen rytmikkaan
ja säkeistöparallelismiin (Viljanen 1959,
47; Viikari 1987, 178–179). Rekilaulujen ja
suomenkielisen kirjallisuuden suhdetta
1890-luvulla ja 1900-luvun ensi vuosikym-
menillä olisi hyvä tutkia laajemminkin.

Mainittakoon tässä, että Eino Leinon
Kivesjärveläiset (1901) on kirjoitettu rekilaulu-
mitalla ja Johannes Linnankosken *Laulu tuli-
punaisesta kukasta* (1903) sisältää runsaasti
tekstienvälisiä yhteyksiä rekilauluihin.

14 Symbolistinen runous on nähty
perinteisesti oppositiossa suulliseen perin-
teeseen, kuten Auli Viikari (1987, 206) Walter
Ongiin (esim. 1982) viitaten kirjoittaa.

15 Rekilauluissa esiintyi mm. mitan
vapautta ja puolisoituja. Vrt. tässä artikke-
lissa lainattu Heikki Laitisen sitaatti.

16 Ks. tämän runon kirjoitusprosessista,
yhteyksistä rekilauluperinteeseen ja
vuosisadanvaihteen kirjalliseen kontekstiin
Hämäläinen & Karhu 2019.

17 Esimerkiksi SKS KRA, Urjala. Hannes
Mäkelä 81 b). 1936:

Kun pilvet on pilviä, vaihka ne kuinka
lännessä ruskottelee vaan,
kun toiveet on turhia, vaihka ne kuinka
onnea uskottelee vaan.

18 SKS KRA, Kaarlo Jung, KT 231,
1939–1942, 9.

19 Ks. ”Luistimilla”-runon käsikirjoitusver-
sioista lisää Karhu 2012, 217–218.

20 Kiitän Eeva-Liisa Bastmania tästä
huomiosta.

21 ”Luistimilla”-runoa voisi siis
hyvinkin laulaa rytminsä puolesta
rekilaulusävelmällä.

22 Ks. suullisen perinteen ja kirjallisuuden
yhteyksistä laajemmin teoksesta Hämäläi-
nen ym. (toim.) 2019.

Tutkimusaineistot

Otto Mannisen arkisto, SKS KIA.

Rekilauluaineistot, SKS KRA.

Manninen, Otto 1905. *Säkeitä*. Porvoo: WSOY.

Manninen, Otto 1951. *Muistojen tie*. Toim. Pentti Lyly. Porvoo: WSOY.

Nuori Suomi 1900. *Päivälehdien joulualbumi X*. Helsinki: Päivälehti, 178–180.

Rytkönen, Antti 1900. *Lauluja*. Helsinki: Vihtori Alava.

Arkistolähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, Helsinki.

Lyly, Pentti a: Otto Manninen. Säkeiden runoilija. Julkaisematon elämäkertatutkimus Otto Mannisesta. SKS KIA.

Pentti Lylyn arkisto, kotelo 17, muistiinpanot *Säkeiden* runoista: Luistimilla. SKS KIA.

Kirjallisuus

Aho, Juhani 1892. Vähän rekilauluista. *Uusi Kuvalehti* 1892, 23, 1–2.

Akimova, Anna 2007. *La chanson populaire et la poésie symboliste en France et en Russie (1880–1914)*. Lille: Atelier national de Reproduction des Thèses.

Asplund, Anneli 1981. Riimilliset kansanlaulut. Teoksessa *Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund ja Matti Hako. Helsinki: SKS, 62–124.

Asplund, Anneli 1997. *Murros, muutos ja mitta: Metriikan, rakenteen ja sisällön välisistä suhteista suomalaisissa kansanlauluissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto, folkloristiikan laitos.

Asplund, Anneli 2006. Runolaulusta rekilauluun – kansanlaulun murros. Teoksessa *Suomen musiikin historia 8: Kansanmusiikki*. Toim. Heikki Laitinen, Timo Leisiö, Hannu Saha ja Simo Westerholm. Helsinki: Werner Söderström, 108–165.

Deppman, Jed, Daniel Ferrer & Michael Groden, 2004. Introduction. Teoksessa *Genetic Criticism: Texts and Avant-textes*. Toim. Jed Deppman, Daniel Ferrer & Michael Groden. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1–16.

Foley, John Miles & Peter Ramey 2002. Oral Theory and Medieval Literature. Teoksessa *Medieval Oral Literature*. Toim. Karl Reichl. Berlin & Boston: De Gruyter, 71–102.

Grésillon, Almuth 1999 (1994). *Éléments de critique génétique*. Paris: Presses universitaires de France.

Grünthal, Satu & Siru Kainulainen 2010. ”Sana ja nuotti, alusta sisaria”: Suomalaisen kirjallisuuden musiikillisuudesta ja sen tutkimuksesta. *Synteisi: Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti* 4, 29–48.

Haavio, Martti 1955. *Kansanrunouden maailmanselitys*. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Hako, Matti 1963. Riimilliset kansanlaulut. Teoksessa *Suomen kirjallisuus I: Kirjoittamaton kirjallisuus*. Toim. Matti Kuusi. Helsinki: SKS & Otava, 418–446.

Hormia, Osmo 1960. *Suomalaisen runouden peonirytmit*. Helsinki: SKS.

Hämäläinen Niina & Hanna Karhu 2019. Elias Lönnrot, Otto Manninen ja tekstin tuottamisen prosessit. Teoksessa *Satuperinteestä nykyrunoon – suullisen perinteen ja kirjallisuuden yhteyksiä*. Toim. Niina Hämäläinen, Hanna Karhu & Silja Vuorikuru. Helsinki: SKS, 110–149.

Hämäläinen, Niina, Hanna Karhu & Silja Vuorikuru (toim.) 2019. *Satuperinteestä nykyrunoon – suullisen perinteen ja kirjallisuuden yhteyksiä*. Helsinki: SKS.

Karhu, Hanna 2012. *Säkeiden synty: Geneettinen tutkimus Otto Mannisen Säkeiden runokäsikirjoituksesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Karhu, Hanna (tulossa). Many Ways to Use and Play with Rhymes: The Poet Otto Manninen and the Rhymes of Finnish Rhymed Couplets. In *Versification: Metrics in Practice*. Toim. Frog, Satu Grünthal, Kati Kallio & Jarkko Niemi.

Koppinen, Mari 2018. Arkistot paljastavat suomalaisten mehukkaat seksijutut, mutta häveliäisyys on estänyt julkaisun. *HS* 11.8.2018.

- Laitinen, Heikki 2003. *Matkoja musiikkiin 1800-luvun Suomessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Lappalainen, Päivi 1999. Epäkohdat esiin! – Realistit maailmaa parantamassa. Teoksessa *Suomen kirjallisuushistoria 2: Järkiuskosta vaistojen kapinaan..* Toim. Lea Rojola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 724: 2. Helsinki: SKS, 8–16; 18–42.
- Laurila, Vihtori 1956. *Suomen rahvaan runoniekat: Sääty-yhteiskunnan aikana I: Yleiset näkökohdat*. Helsinki: SKS.
- Leino, Eino 1896. Suomalaisesta runokielestä II. *Päivälehti* 25.12.1896.
- Leino, Eino 1916: O. Manninen. *Sunnuntai* 1916.
- Leino, Kasimir 1894. Mihin taidemuotojen kehitys johtaa? *Suomen Kuvalehti* 7, 102.
- Leisiö, Timo 1987. Riimillisen kansanlaulun metriset systeemit: Aiheen alustavaa hahmottelua. *Etnomusikologian vuosikirja* 1986, 33–65.
- Lyly, Pentti 1983. Otto Mannisen ”Pellavan kitkijä”. Teoksessa *Kirjojen meri*. Toim. Kai Laitinen et al. Helsinki: SKS, 110–115.
- Lyytikäinen, Pirjo 1997. *Narkissos ja Sfinks: Minä ja Toinen vuosisadanvaihteen kirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 678. Helsinki: SKS.
- Lyytikäinen, Pirjo 2001. Aavistuksen poetiikkaa: Symbolismi ja Otto Mannisen runous. Teoksessa *Romanttinen moderni: Kirjoituksia runouskäsitteistä*. Toim. Tuula Hökkä. Helsinki: SKS, 62–81.
- Oinonen, Yrjö 1950. Otto Mannisen runous. Teoksessa *Runot*. Porvoo: WSOY, 5–58.
- Ong, Walter J. 1982. *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. London: Methuen & Routledge.
- Paasonen, Heikki 1897. Itäsuomalaisten kansain runoudesta. *Valvoja*, 65–78, 127–140.
- Parente-Čapková, Viola. 2018. Musiikillinen mimesis symbolistis-dekadentissa kirjallisuudessa: L. Onervan *Mirdjan* sekasoinnut. Teoksessa *Kirjallisuuden ja musiikin leikkauspintoja*. Toim. Siru Kainulainen, Liisa Steinby & Susanna Välimäki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1442. Helsinki: SKS, 137–168.
- Peltonen, Aarre M. 1950. Musa lapidaria: Otto Manninen omasta runoudestaan. *US* 12.4.1950
- Pulkkinen Veijo 2017. *Runoilija latomossa: Geneettinen tutkimus Aaro Hellaakosken jääpeleistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1429. Helsinki: SKS.
- Saarimaa, E. A. 1923. Uudempi suomalainen kansanryiikka. Teoksessa *Suomalainen kansanrunous: Yleistajuisia tutkielmia koulutyön ja itseopiskelun avuksi*. Toim. F. A. Hästesko. Helsinki: Otava, 167–191.
- Sarajas, Annamari 1962. *Viimeiset romanttikot: Kirjallisuuden aatteiden vaihtelua 1880-luvun jälkeen*. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Soini, Lauri 1903. Kansanlaulun poljento. *Virittäjä* 7, 58–70.
- Soini, Lauri 1904. Säekerto suomalaisessa kansanlaulussa. *Liitto: Suomen kaunokirjailijaliiton albumi*. Toim. Otto Manninen & A. V. Forsman. Helsinki: Yrjö Weilin, 176–190.
- Suomen musiikin historia 8: Kansanmusiikki*. Toim. Heikki Laitinen, Timo Leisiö, Hannu Saha ja Simo Westerholm. Helsinki: Werner Söderström.
- Tieteen termipankki*. Folkloristiikka:formula. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:formula> (13.8.2018).
- Tieteen termipankki*. Kirjallisuudentutkimus:kalevalamitta. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kalevalamitta> (8.3.2019).
- Viljanen, Lauri 1959. *Lyyrillinen minä ja muita kirjallisuustutkielmia*. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Viikari, Auli 1987. *Äänen kirjoitettu: Vapautuvien mittojen varhaisvaiheet suomenkielisessä lyriikassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 468. Helsinki: SKS.
- Virtanen, Leea 1988: *Suomalainen kansanperinne*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 471. Helsinki: SKS.